

משה חיים פלח

בשיטת הרמב"ם בדין טעם כעיקר

בדברי רבינו חיים הלוי

ובשיטת רבינו חיים הכהן

שם השיג וז"ל אמר אצרהס צעל ההלכות לא אמר כן אלא אסור מן התורה אבל אין לוקין עליו ומסתברא כוותיה וכבר כתבנו ראיות לדבריו עכ"ל, והיינו דעכ"פ אסור מדאורייתא כדין חזי שיעור אסור מן התורה.

והנה במש"כ הרמב"ם דאף היכא דליכא בתערובת כוית צכדי אכילת פרס אלא דאכל פחות מפרס ללא אכל כוית מכין אותו מכת מרדות, נחלקו האחרונים האם עכ"פ איסורא דאורייתא איכא כדין אוכל חזי שיעור דקי"ל דחזי שיעור אסור מן התורה, או דסבירא ליה להרמב"ם כדלידד הר"ש (פ"ב מטבול י"ג מ"ג) דליכא איסור חזי שיעור דאורייתא אלא היכא דהוי בעיניה אף לא בתערובת, אולם גם להנך אחרונים דנקטו דעת הרמב"ם דקי"ל דליכא איסור חזי שיעור מדאורייתא בתערובת, מ"מ אכתי לא סגי בזה לבאר סיפא דדברי הרמב"ם היכא דליכא בתערובת כוית צכדי אכילת פרס, דהרי משמע מדברי הרמב"ם דאף היכא דאכל בחפזון ואכל כוית צכדי אכילת פרס נמי אינו אסור אלא מדברי סופרים, כל דליכא בתערובת כוית צשגש ביצים, וכן מבואר בחזו"א (סי' כד סק"י) דעת הרמב"ם יעו"ש [ועינין עוד צמהלכ"ח (סי' פח) דנקט דעת הרמב"ם דחזי שיעור בתערובת אסור מדאורייתא] ועינין צמנחת ברוך (סי' נג עקף א ד"ה והנה להרמב"ם ועי"ש שם בס"י נב).

ורבביאור שיטת הרמב"ם מצינו צ' דרכים, דהנה תחילה יש לדון בעיקר ביאור דברי הרמב"ם דכל דליכא כוית צכדי אכילת פרס אינו אסור

כתב הרמב"ם (פס"ו ממאכלות אסורות ה"א) וז"ל דבר אסור שנתערב בדבר מותר מין צשאינו מינו בנותן טעם, ומין צמינו שאי אפשר לעמוד על טעמו יצטל ברוב (ה"ב) כיצד חלב הכליות שנפל לתוך הגריסין ונמוח הכל, טועמין את הגריסין אם לא נמצא בהן טעם חלב הרי אלו מותרין, ואם נמצא בהם טעם חלב והיה בהן ממשו הרי אלו אסורין מן התורה, נמצא בהן טעמו ולא היה בהן ממשו הרי אלו אסורין מדברי סופרים (ה"ג) כיצד הוא ממשו כגון שהיה מן החלב כוית צכל שלש ביצים מן התערובת, אם אכל מן הגריסין האלו כשגש ביצים הואיל ויש בהן כוית מן החלב לוקה שהרי טעם האיסור וממשו קיים, אכל פחות משגש ביצים מכין אותו מכת מרדות מדצריהם, וכן אם לא היה בתערובת כוית צכל שלש ביצים אף על פי שיש בהן טעם חלב ואכל כל הקדירה אינו לוקה אלא מכת מרדות עכ"ל, ומבואר בדברי הרמב"ם דהיכא דליכא כוית צכדי אכילת פרס אינו אסור אלא מדברי סופרים, וליכא בזה משום חזי שיעור אסור מן התורה.

וכן מבואר בדברי הרמב"ם בהל' גזירות (פ"ה ה"ד – י"א) וז"ל דבר המותר אינו מצטרף לדבר האסור בגזיר כו' אכל מן התערובת אינו לוקה, עד שיהיה מדבר האסור בתערובת כוית צכדי שלש ביצים ואכל כשגש ביצים, כשאר האיסורין השוים צכל אדם כמו שצארנו בהלכות מאכלות אסורות כו' היה בו טעם יין ואין שם רביעית צכדי אכילת פרס הרי זה אסור מדברי סופרים כמו שצארנו בהלכות מאכלות אסורות ומכין אותו אם אכל מכת מרדות עכ"ל, אף בהשגות הראצ"ד

ועפ"ז ציאר הגר"ח בדברי הרמב"ם דלזיל דטועס כעיקר דאורייתא, אלא דכל היכא דליכא כזית בכדי אכילת פרס, כיון דליכא שיעור אכילה לא נאמר כזה עיקר דין טעם כעיקר, ולהכי ליכא כזה אפילו משום חזי שיעור אסור מן התורה יעו"ש^ה.

והנה לפ"ז ודאי דאף היכא דנתערב חזי כזית בחזי פרס נמי ליכא איסורא דחזי שיעור אסור מן התורה, וכן אם השלימו אינו לוקה, לכיון דיסוד הדין דבעינן כזית בכדי אכילת פרס היינו משום דליכא דין טעם כעיקר אלא במקום דאיכא שיעור אכילה, כל דליכא כזית ליכא דין טעם כעיקר, והרי האיסור בטל.

אך לכאורה הדברים נריכים ציבור ופירושו, דהרי אף היכא דנתערב כזית בכדי אכילת פרס, הרי אין כאן אלא צ' חלאי כזית צ' חלאי פרס, ואם נחלק התערובת ליכא בכל מחנה אלא חזי כזית, וא"כ מאי מהני לן הא דשוכנים בקדירה אחת הנך צ' חלאי פרס זה ללד זה, ומהו גדר הצירוף כזה.

והנה כעין זה מצינו בשיטת רבינו חיים הכהן (הובא ברא"ש ס"י נ"א) דסבירא ליה כשיטת רבינו תם דע"י טעם כעיקר נהפך היתר לאיסור וסגי באכילת כזית מן התערובת לחיוב מלקות, אך דוקא היכא דנתערב כזית בכדי אכילת פרס, אך בנתערב פחות מכזית בכדי אכילת פרס לא אמרינן דנהפך היתר לאיסור.

ולכאורה היה מקום לזכר בשיטת רבינו חיים כהן ע"ד דברי המנחת כהן, דהוי שיעור ציטול דפחות מכזית בפרס בטל צמיעטו והוי כאצד מן העולם בעולם מיעוטו.

אולם יש לעיין דהנה כבר תמהו האחרו' מהא דמבואר בפסחים (מד ה) דכותח הבצלי אף

אלא מדברי סופרים, האם בעינן כזית דוקא או דסגי דיחס התערובת הוי ככזית לפרס, וכגון היכא דנתערב חזי כזית בחזי פרס האם אסור מדאורייתא [ואם השלימו לכזית ממקום אחר חייב] או דילמא לעולם אינו אסור מדאורייתא אלא אם נתערב כזית בפרס, אך פחות מכזית שנתערב ברוב אינו אסור מדאורייתא

והנה במנחת כהן (ח"א פ"ד) ציאר בדברי הרמב"ם דבפחות מכזית בכדי אכילת פרס כיון דהאיסור כ"כ מועט והיתר מרובה ונמחה בתוכו לא חשיב ממש האיסור קיים והרי כל התערובת נידונית כטעם איסור בצד ולהכי פקע הימנו איסור דאורייתא [דס"ל להרמב"ם דטעם כעיקר דרצנן וכמ"ש הרמב"ן] וכן משמע לכאורה מדקרינן ליה "טעמו ולא ממשו" דמשמע דיסוד הדין משום דכה"ג חשיב דבטל ממשו והוי כטעמא בעלמא. ולדרך זו מבואר דתלי רק ביחס התערובת, ואם נתערב חזי כזית בחזי פרס יהא הדין דחשיב כממשו ואסור כדין חזי שיעור, ואם השלימו עם חזי כזית בעינן חייב.

אולם בחידושי רבינו חיים הלוי (פט"ו ממאכלות אסורות) ציאר שיטת הרמב"ם באופן אחר, וע"פ מה דהאריך לזכר שם דיסוד דין טעם כעיקר אינו הפקעת דין ציטול אלא חלות איסור מחודש דטעם כעיקר, וכדילפי' ליה מקראי, ול"ה גילוי מילתא בעלמא דליכא דין ציטול אלא הוי חלות איסור מחודש דטעם כעיקר, ולא נאמר הך איסורא אלא באכילה וכדכתיב ביה "לא יאכל" [אלא דממילא נכלל כזה גם ללא בטל יעו"ש] ויעוין עוד בחידושי רבינו חיים הלוי (פ"י ממעשה הקרבנות) דהאריך בחקירה זו.

* **ויעוין** בתשו' החתם סופר (או"ח ס"י קט) דציאר בשיטת הרמב"ם וז"ל נהי באכילה לא נאסר דחזי שיעור אינו אסור אלא משום דחזי לאיטרופי והאי דמעררב ביותר מכדי אכילת פרס א"א לצוא לידו שיעור לעולם בהאי תערובות, אף על גב דמ"מ חזי לאיטרופי עם פחות מכזית חמץ בעין מ"מ כיון דבהאי תערובות לא שייך צירוף לעולם מש"ה הטעם אינו כעיקר לענין איסור אכילה עכ"ל, אך יעו"ש דציאר דמה"ט עובר בצל יראה [וכשיטת הרמ"ן (פ"ד מהחמץ ומנה ה"ה הובא גם במ"מ ס"ט)] דהרי כזית לפנינו, ומבאר דנקט דבאמת לא בטיל כלל, אלא דבכה"ג לא אמרינן דחזי לאיטרופי ולשונו "הטעם אינו כעיקר לענין אכילה" ל"ד, וגדר הדברים צ"ב.

זאת ציה כזית בכדי אכילת פרס פטור משום דאי
 זעיניה דקשריף ליה בטלה דעמו אלל כל אדם ואי
 מישטר קא שטר ליה לית ציה כזית בכדי אכילת פרס,
 והרי התם בעלם התערובת איכא כזית בכדי אכילת
 פרס ואמאי לא אמרינן דנהפך ההיתר לאיסור, ויעוין
 בחזו"א (סי' כד סק"ה) דתריך דכיון דאין דרך אכילתו
 זעיניה חשיב כליית ציה כזית בכדי אכילת פרס,
 ולכאורה אי הוי שיעור ביטול מה בכך דאין דרך
 אכילתו זעיניה.

מיהו צוה יש ליישב, דהנה זעיקר דברי המנחת כהן
 דיסוד דינא דפחות מכזית בכדי אכילת פרס
 היינו משום דחשיב דבטל ממשו בעולם מיעוטו, ז"כ
 גדר הדברים דמהיכ"ת דיהא זה שיעור הביטול,
 ויעוין זק"ה (פסחים סי' נח) דתמה עוד דהרי דברי
 הרמב"ם זה"ל נזירות מצוה דזיין השיעור הוי
 רביעית בשלש זינים, והרי רביעית הוי זינה ומחצה
 דהיינו ד' זינים ומחצה (להרמב"ם) הרי חזינן דאין
 השיעור אי מט' דוקא ומאי שנא באוכלין דבטלין
 בזזית זיותר משלש זינים ואילו משקין דבטלין
 ברביעית זיותר משלש זינים יעו"ש.

ונראה לדון לזכר ע"פ עיקר דברי הגר"ח [ויל"ע
 בשלשן הגר"ח אי כוונתו לזה] דדין טעם
 כעיקר לא הוי גילוי מילתא בעלמא דכל דינכר בטעמו
 לא בטיל, אלא הוי חלות איסור מחודש מגזירת הכתוב
 טעם כעיקר, והאחרו' דנו לשיטת ר"ת ורש"י
 דנהפך ההיתר לאיסור דיהא צוה חסרון דאין איסור
 חל על איסור, הרי דנקטו דהוי חלות איסור ממש, ואף
 לדעת הרמב"ם דליכא נהפך, מ"מ לדברי הגר"ח הוי
 חלות דין מחודש של איסור טעם כעיקר.

ונראה לזכר גדר הדברים, דגדר הביטול הוא במה
 דל"ש עוד אכילה כדרך דבצר המעורב, דכל
 היכא דאיכא כזית בכדי אכילת פרס, כיון דאכתי
 אפשר לאכול הדבר המעורב באכילה כדרך אכילה ע"י
 אכילת כל התערובת לא בטיל, אף בפחות מזה כיון
 דל"ש לאכול הדבר המעורב, דפחות מכזית לאו אכילה
 היא, הרי הוא נידון כאבד מן העולם, כיון דא"א עוד
 לאכול, ומה"ט במשקין דשיעור שמה ברביעית, כל
 דליכא רביעית בכדי אכילת פרס דעיי"ז ל"ש ציה שמה
 חשיב כאבד מן העולם [ובשרה פתו זיין מצוה להדיא
 ברמב"ם (פ"ה מגזירות ה"ה) דשיעורו בכדי אכילת פרס ולא
 זע"י בכדי שחיית רביעית ואכמ"ל].

ומצתה ניהא נמי הכא, דכיון דבכוח ל"ש אכילה
 אף דאית ציה כזית בפרס, הרי הוא אבד
 זמיעוטו, והכא עדיף טפי דהתם משכח"ל אכילה

איסור לעצמו עכ"ל, ומבואר דלא חייל איסור צער בחלב אלא על שיעור כזית, ולכאורה ליכא טעם דיהא הך דינא בצער בחלב טפי משאר איסורין, ויש לומר דכן הדין בכל האיסורין דלא חייל האיסור אלא על כזית.²

ומצתה יש לומר, דכיון דצדין טעם כעיקר צריך לחול חלות איסור מחודש, כל היכא דליכא כזית בתערובת, לא חייל איסור, וצעינן דיהא כזית מחובר במקום אחד, וכצער בחלב דודאי אס ביטול בשעה אחת צ' חלאי זית צער עם צ' חלאי זית חלב צב' קדירות לא מאטרפי, דצעינן דיהיו גוף אחד, וה"נ צעינן דיהיו גוף אחד, ואף היכא דליכא כזית בקדירה, אך כל דהוא מפוזר ביותר מג' ביצים דהוא שיעור אכילת פרס, חשיב דחו ליכא צירוף בין חלקי הכזית, והוא ע"ד משנ"ת דצברי המנחת כהן, אלא דהשתא אין צריך לומר דכהאי גוונא חשיב כאצד ממשו מן העולם לגמרי, אלא דכיון דלא חזי לאכילה כאורחיה פקע מן החפלא חשיבות שיעורא דכזית, ולהכי לא חייל עליה חלות איסור דטעם כעיקר.

וביאור הדברים הוא עפמשנ"ת לעיל באורך דשיעור כזית הוא שיעור בעצם החפלא דאיסורא ממש, ויעוין בכתבי רבינו חיים הלוי במכתבים שצסוה"ס במכתב להג"ר אליהו ברוך [קמא'] דנקט דשיעור כזית הוא שיעור חפלא והוכיח כן מסוגיא דמנחות (דף 5) ויעוין שם בכל דבריו, ונתבאר שם דאין הגדר רק דצעינן דיאכל כמות דכזית אלא הוא שיעור בעצם החפלא ממש יעו"ש באורך.

והנה יעוין צביאור הגר"א (סי' נה סק"ח) שכתב וז"ל הרצ"ד וטור כ' דאפילו אין כצ"פ מ"מ הוא כמו חצי שיעור שאסור מן התורה וכן כולו נהפך לאיסור וט"ס צטור שכ"ר"ת וז"ל ר"ה עכ"ל, ומבואר דלשיטת רבינו חיים הכהן היכא דליכא כזית צכדי אכילת פרס איכא דינא דחצי שיעור אסור מן התורה, וכן נהפכה כל התערובת לאיסור חצי שיעור, והנה מדברי הגר"א מוכח לכאורה נמי דשיעור כזית הוא שיעור בעצם החפלא דאיסורא, דאם איתא דאינו אלא שיעור צמעשה האכילה [או אף צכמות האכילה] אך בעצם החפלא ליכא חילוק בין כזית לפחות כזית, ל"ש כלל לדון דנהפך ההיתר לאיסור חצי שיעור, דהרי בעצם האיסור ליכא חילוק כלל, וכיון דנהפכה התערובת לאיסור ואכל כמות כזית מן התערובת הרי אכל כזית איסור גמור, וע"כ דשיעור כזית הוא בעצם האיסור ממש, והיכא דליכא חצי כזית הרי הוא אינו אסור אלא בשיעור דין דחצי שיעור, וממילא אף תערובתו כמותו [והדברים מתאימים עם דברי הגר"א (אור"ח סי' תפ) דנקט דדין דיחוי צאיסורין דסוגיא דמנחות (דף 5) הוא מדין דיחוי בעלמא, דלפ"ז מוכח בצפוטו דשיעור כזית הוא בעצם החפלא].

מיהו אכתי דברי הגר"א צריכים ציאור טובא לכאורה, דאף אי נימא דשיעור כזית הוא שיעור בעצם החפלא דאיסורא ממש, ובחפלא דחצי כזית חסר בעיקר האיסור, אך מ"מ הרי דין הך מחלה כזית דאם יאכלנו ויאכל חצי כזית אחר צתוך כדי אכילת פרס הרי הן מאטרפינן, וכיון דגם צחצי כזית אמרינן

² **ולקמן** צפרק העור והרוטב (קכ"ב) איתא דצמפרסם לא חשיב סופו לטמא טומאה חמורה משום דיכול לגוררה ולהעמידה על פחות מכזית, ותמהו החוס' שם דהא צכריות (ב"ב 6) איתא דאף פחות מכזית חשיב סופו לטמא טומאה חמורה כיון דחזי לאיצטרופי ויעו"ש וצתום' הר"ש וצרמב"ן, ונת' לדון צמקו"א דכל דברי הגמ' צכריות היינו היכא דמעיקרא צשעת מיתה היה בה כזית וחייילא עליה טומאת צבילות, וצוה אף דנתמעטה אכתי חזי לאיצטרופי ולהכי חשיב סופו לטמא טומאה חמורה, משא"כ היכא דמעיקרא צשעת מיתה ליכא כזית לא חיילא טומאת צבילות, ויעוין צר"ש (פ"ב דהה"ל מ"ג) וצתום' ציומא (ב"ב 6) ויעוין עוד צמנחות (נה) האי חציילא דאית בה פירורין כזית מצרכינן עליה המוציא לחם מן הארץ אי לית בה פירורין כזית מצרכינן עליה בורא מיני מזונות כו' והתניא ליקט מכולן כזית ואכלו אס חמץ הוא עגוש כרת אס מנה הוא אדם יואל צהן ידי חצות צפסח כו' הכא צמאי עסקינן צבא מלחם גדול ואכמ"ל ויעוין עוד צצתים (ב"ב 6) וצרש"י ותוס' שם.

על חצירו, כשהוא לועס אותה בפיו נבלל מין לתוך חצירו מיעוטו של זה ברובו של זה וצטל המיעוט ברוב והצטל בכל מין נוסף על המצטל ונקרא בשמו ונגרע ממינו וא"ל לכיין שלא יהא ממין האחד צטל בחצירו יותר ממנה שצטל ממין חצירו זו וממלא שאין באותו מין כשיעור דצציר ליה שיעוריה ולא ידעינן הי מינייהו צצר ליה, וכי מתרינן ביה לא ידעינן משום מאי נתרי ביה וצריך להתרות בו משום האיסור הילכך כי מתרו ביה משום פיגול היא התראת ספק דלמא לא צדידיה תהוי חיובא וכן צנוחר ואף על גב דצמקנא ודאי אחד מינייהו עבר בשעת התראה מיהא ספק הוא בכל אחד אם יעבור עליו אם לא והתראת ספק לאו התראה היא עכ"ל, ומצואר דע"י ציטול מצטרף המתצטל לשיעור איסור המצטל.

אולם החוס' שם השיגו וז"ל קשה היכי מיחייב כלל משום חד מינייהו דמיעוט הצטל ברוב לא מצטרף עם הרוב להשלימו לכשיעור דאפילו היתר לא מצטרף לאיסור כ"ש איסור לא מצטרף לאיסור עכ"ל, ובפשוטו מצואר צדצרי חוס' דנקטו דדין ציטול ברוב לא מהני להחיל דינים [והאחרו] האריכו בזה טובא, ויעוין באור שמח (פט"ו ממאכלות אסורות) ובעו"ט (פי' ד') ועוד [וכבר תמה הגר"ש ש"ש צערי ישר (ש"ג פ"ט) דלקמן שם (ע"ג) כתבו חוס' דהא דתנן דלוחית שנפלו לתוכה מים כל שהו חכמים פוסלין אינו אלא מדרבנן, דמדאורייתא צטל ברובא ואף דהואה צריכה שיעור, הרי מצואר דציטול ברוב מהני אף להחיל דינים.

ובפשוטו מצאריס בזה [ויעוין צערי ישר (ש"ג) ובע"ט (י"ו)] דכל דצרי חוס' דלא מהני ציטול ברוב היינו צנתערב צפחות מכזית, כיון דגם צמבטל ליכא שיעור, ולהכי אף המיעוט המתצטל בו לא עדיף מינייה, משא"כ צמי חטאת דאיכא שיעור צמים שצנלוחית מהני אף להחיל דינים.

אך גם בזה יש לתמוה כנ"ל, דהרי איסור חצי שיעור איכא צמבטל, ודינו דאיהו מצטרף עם חצי שיעור אחר, וא"כ כיון דמדין ציטול ברוב חייל על המיעוט

דנהפכה כל התערובת להיות כמותו, אמאי לא יתחייב היכא דלכל כזית מן התערובת, ומאי שנא אם צירף להך חצי כזית חצי זית ממקום אחר, או חצי זית מתערובת זו שנעשה כמותו מדינא דנהפך.

וכע"ז יש לתמוה צכ"ד, דהנה האחרו' דנו להוכיח מסוגיא דמנחות (נד ג) דשיעור כזית הוי צענא הפפלא, דאיתא התם דלמ"ד יש דיחוי באיסורין כזית שנצטמק לפחות מכזית וחזר ותפח אין חייבין עליו משום דיחוי, וע"כ דהוי שיעור צענא הפפלא ולהכי שייך בזה דין דיחוי, ומשום דבשעה שנצטמק לא היה בו שיעור ולא היה בו דין חיוב, ולכאורה התם נמי יש לתמוה כנ"ל, דהא מ"מ היה דינו דמצטרף עם חצי כזית אחר, ומאיסורא דחצי שיעור לא נדחה מעולם, וא"כ כשחזר ותפח אכתי בכל חצי כזית הימנו איכא איסורא דחצי שיעור, ואמאי לא יצטרפו הנך צ' חלאים לחיוב [ויעוין לעיל משנ"ט לדון בגדר דין דיחוי דהתם באופ"א, דאף דהוי מדין דיחוי דעלמא, מ"מ אין הגדר דכשנעשה פחות מכזית נדחה מדין חיוב, אלא דהרי חזינן דהיכא דתפח יותר משיעורו הראשון פטור לכולי עלמא ופירש רש"י התם משום דהך תוספת מיהא בעלמא היא ולא חלב, והא דצנצטמק וחזר ותפח חייב לחד מ"ד, היינו משום דדיינינן כאילו החלב הראשון הדר לקדמותו, ובה שייך לדון דין דיחוי, דנהי דדיינינן כאילו הדר החלב הראשון, מ"מ הך חלב נדחה מאיסור בשעה שנצטמק, ולפ"ז פלוגתא דהתם הוי אף צב' כזיתים שנצטמקו לכזית וחזרו ותפחו לב' כזיתים ואכל כזית מן התערובת, משא"כ לדרך האחרו' צכה"ג כיון דאף כשנצטמק היה בו שיעור כזית, מעולם לא נדחה].

ועוד יש לתמוה כע"ז, דהנה צוצחים (ע"ח) אמר ר"ל הפיגול והגותר והטמא שבללן זה בזה ואכלן פטור א"א שלא ירבה מין על חצירו ויצטלנו שמע מינה תלת ש"מ איסורין מצטלין זה את זה וש"מ נותן טעם ברוב לאו דאורייתא וש"מ התראת ספק לא שמה התראה, ופירש רש"י שם וז"ל אי אפשר שלא ירבה מין

המעורב בו דין הרוב, וחזי לאיטרופי עם חזי שיעור אחר, אמאי לא יטרופו זה עם זה.

והיה מקום לדון בזה עפמסנ"ת דאף דב' חאמי שיעור מטרופי זה עם זה, אך היינו דוקא היכא דתחילת חלות הדין הוי על שיעור שלם, ובוה אף שנחלק ונתמעט משיעורו אכתי חזי לאיטרופי עם חזי שיעור אחרינא, משא"כ היכא דבתחילת הדין ליכא שיעור לא חיל מעיקרא הדין, ומעתה יש לומר דהכא כיון דמה דחיל על שאר התערובת איסורא דחזי שיעור [בדברי רבינו חיים הכהן מדין נהפך, ובההיא דזבחים מדין ביטול ברוב] מעיקרא לית ביה שיעור, נהי דמזי להאסר כדין חזי שיעור, אך בזה לא חזי לאיטרופי [ויעוין בראש יוסף (ק"ג) דנטה דכל דברי הגמ' דבישל חזי כוית בשר בחלב אינו לוקה היינו דאינו נאסר בשיעור איסור גמור ולא חזי לאיטרופי, אך מ"מ אסור מדאורייתא כדין חזי שיעור, ולמשנ"ת מבואר דלענין דיחול איסורא דחזי שיעור שפיר חיל מעיקרא אף על כל שהוא, אך אף אי נימא לא כן, אלא כמשמעות רש"י שם דלא חיל איסורא כלל וכדעמד הראש יוסף שם, מ"מ יש לומר דהיינו דוקא בתחילת חלות האיסור ממש, אך הכא דחיל הדין מכח דין נהפך או מכח דין ביטול ברוב, יש לדון דשפיר חיל איסור אף על חזי שיעור, אך מ"מ הך חזי שיעור לא חזי לאיטרופי, כיון דמעולם לא היה בו כשיעור ויל"ע].

אולם באמת בעיקר דברי הגר"א, יתכן דאין כוונתו כלל לזה, דהנה לשון הגר"א "אפילו אין כבא"פ מ"מ הוי כמו חזי שיעור שאסור מן התורה וכן כולו נהפך לאיסור" הרי דנקט דהוי "כמו חזי שיעור" ויתכן דאין כוונתו דאסור מדין חזי שיעור בכמות, אלא נהי דס"ל לרבינו חיים הכהן דבפחות מכזית כבדא"פ איכא דין ביטול, מ"מ אכתי איכא איסור קלוש ואסור כדין חזי שיעור באיכות, דלא הוי ביטול גמור כיון דניכר טעמו, וכן כולו נהפך לאיסור קלוש כדין הך מקמ"ת.

והנה בדברי הרמב"ם צה"ל מאכלות אסורות ובהלכות נזירות מבואר דבפחות מכזית בשלש ביצים אינו אסור אלא מדברי סופרים, אך בהלכות חמץ ומצה (פ"ה ה"ו) כתב הרמב"ם וז"ל אין חייבין כרת אלא על אכילת עצמו של חמץ אבל עירוב חמץ כגון כותח הבצלי ושכר המדי וכל הדומה להן מדברים שהחמץ מעורב בהן אם אכלן בפסק לוקה ואין בו כרת שנאמר כל מחמצת לא תאכלו, במה דברים אמורים בשאכל כזית חמץ בחוץ התערובת בכדי אכילת שלש ביצים הוא שלוקה מן התורה, אבל אם אין בתערובת כזית בכדי אכילת שלש ביצים אף על פי שאסור לו לאכול אם אכל אינו לוקה אלא מכין אותו מכת מרדות עכ"ל, ויעוין ברבינו מנוח שם שכתב וז"ל אם אין בתערובת כזית בכדי אכילת שלש ביצים אף על פי שאסור לו לאכול אינו לוקה פירוש דלא גרע מחזי שיעור דאמרינן התם פרק בתרא דיומא שהוא אסור מן התורה מיהו אינו לוקה עליו ה"נ כו' עכ"ל, ומבואר דנקט בדעת הרמב"ם דאסור מדאורייתא, וכן דקדק בתשובת מהרל"ב (פ"ה פ"ה) מלשון הרמב"ם ויעו"ש מה דביאר וכן נקט בכונת הרמב"ם בספר מנחת ברוך (ס"ה נה) יעו"ש.

ולכאורה יש לבאר עפמסנ"ת לעיל, דהרי מזינו לר"א דהיתר מטטרף לאיסור בחמץ וזיר וז"ב מאי שנא הנך איסורין מכל שאר איסורין שבתורה, ונתבאר לעיל דבכל האיסורין הוי השיעור בחפלא, משא"כ בזויר וחמץ הוי שיעור במעשה אכילה גרידא [ועפ"ז נתבאר ליישק קושית הגרע"א (ס"ה) על דברי רש"י (פסחים מד' ב) דזויר לוקה על חזי כזית יין שנבלע בחזי זית פת דאמרינן נהפך והרי בגמ' (פ"ה א) מוכח דעכ"פ בחזי כזית לא אמרינן נהפך, ונת' דכל דברי רש"י היינו דוקא בזויר דהוי איסור גברא וליכא שיעור בחפלא משא"כ בחלב דבעינן שיעור בחפלא לא אמרינן נהפך בחזי כזית] וכיון דבוה ליכא שיעור בחפלא שפיר חיל דין טעם כעיקר אף על משהו [מיהו מדברי הגר"ח מבואר דנקט דאף בחמץ לא חיל דין טעם כעיקר אלא בכזית, יעו"ש דביאר ע"פ דרכו הא

דנסתפק המגיד משנה (פ"ד מחמץ ומצה ה"ח) בדעת הרמב"ם דליכא כל דליכא בתערובת כדי אכילת פרס, והיינו משום דבפחות לא חייל כלל דין טעם כעיקר יעו"ש, ויעו"ש צמגיד משנה פלוגתא בזה

בדעת הרמב"ם, ואף למשנ"ת יש לבאר ע"פ מש"כ הראשונים דיסוד איסור כל יראה היינו שמה יצא לאוכלו, ויש לומר דלהכי תלי בשיעורא דכדי אכילת פרס].